

Politik Bilim

Uluslararası Bilim ve Teknoloji Anlaşması

Aykut Göker

11 Nisan 2003'te, Cenevre'de, "Uluslararası Bilim ve Teknoloji Anlaşması için bir Teklif Üzerine Politika Diyalogu" konulu bir toplantı yapıldı. Toplantı, ICTSD (Uluslararası Ticaret ve Sürdürülebilir Kalkınma Merkezi) ve UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) tarafından ortaklaşa yürütülen Fikrî Mülkiyet Hakları ve Sürdürülebilir Kalkınma Projesi çerçevesinde ve UNCTAD'ın oluşturduğu Bilim ve Teknoloji Diplomasisi İnisiyatifi'nin katkılarıyla düzenlendi. **Uluslararası bir bilim ve teknoloji anlaşmasına** olan ihtiyaç nereden çıktı? Stanford Üniversitesi'nde Hukuk Profesörü olan, Birleşik Krallık, Fikrî Mülkiyet Hakları Komisyonu Başkanı John Barton'ın toplantıda yaptığı konuşmadan da anlaşılabilir gibi, bu ihtiyacı doğuran neden, ticarî faaliyet alanlarında küresel ölçekte sağlanan serbestleşmenin bilimsel ve teknolojik faaliyet alanları söz konusu olduğunda sağlanamaması. Barton şöyle diyor:

"Bilim ve teknolojiye [küresel ölçekte] ortak kullanıma açık alanlar yaratmanın önünde bir sürü kısıt var. Bunlardan bir bölümü, kısa vadeli bir bakış açısıyla, ulusal rekabet gücünü korumak için konan kurallardan doğuyor. Örneğin, Birleşik Devletler'de federal fonlardan yararlanılarak geliştirilen teknolojilere dayalı lisansların **tercihan ulusal firmalara** [altı tarafımızdan çizildi (atç.)] verilmesi yasayla getirilmiş bir zorunluluktur. Bu ülkenin 'antitröst' yasasındaki, firmaların ortak araştırmalarıyla ilgili muafiyet hükümleri de **ABD firmalarınınca yapılan üretimi** [atç.] kollamaya yöneliktir. Yine bu ülkedeki, 'araştırmada vergi erteleme uygulaması', **araştırmayı yapan bir ABD firması olsa bile, sadece ABD'de yaptığı araştırmalar** [atç.] için geçerlidir. Benzer biçimde, Avrupa Birliği de, son olarak, Avrupa'nın rekabet gücünü korumak için bir **Avrupa Araştırma Alanı** [atç.] yaratmıştır.

"Giderek güçlenen ikinci grup kısıtlamalar ise, fikrî mülkiyeti korumanın kapsamını üründen, bilim ve teknolojinin ilerlemesine temel teşkil eden malzeme, işlem ve temel fikirlere doğru genişletme eğiliminin küresel ölçekte yaygınlaşmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle, **genomik** gibi alanlarda, temel araştırma araçları ("*tools*") ve yöntemleri ile ilgili olarak alınan patentlerden doğan kısıtlar, bu araç ve yöntemlerin ortak kullanımına set çekmektedir... Veri tabanları Avrupa'da koruma konusudur."

Barton bu ve benzeri tespitlerden hareketle der ki, "nasıl, 'gümrük tarifelerimi indireceğim ve senin ihracatına yardımcı olacağım; eğer sen de kendi gümrük tarifelerini indirir ve benim ihracatıma yardımcı olursan' diplomasisiyle, 1995'te Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) kuruluşu sağlanıp serbest ticaretin önü açılmışsa; bu kez de, 'senin firmalarına ve bilim adamlarına benim araştırma desteklerimden ve veri tabanlarımdan yararlanmaları iznini vereceğim; eğer, sen de benim firmalarım ve bilim adamlarım için aynı imkânı tanırsan' diplomasisiyle, bilim ve teknolojiye ortak kullanıma açık alanları genişletelim."

Barton'ın öngördüğü diplomasi, bilim ve teknoloji alanında işler mi; düşlediği uluslararası bilim ve teknoloji yasası çıkar mı; çıksa bile, bunun gelişmekte olan ülkelere bir yararı olur mu; çok şüpheli. Ama, şu anda hiç şüphe duyulmaması gereken bir şey var; Barton'un da vurguladığı gibi, ticarî faaliyetler küreselleşiyor; buna karşılık, bilimsel ve teknolojik faaliyetin ve bilginin yaygınlaşması, tam tersine, giderek kısıtlanıyor. Gücü yeten her ülke, bilim ve teknoloji söz konusu olduğunda kendi firmalarını açıkça korumak ve kayırmakla meşgûl. Çünkü, hepsi biliyorlar ki, serbest ticarete kim bilim ve teknolojiye daha yetkin ise, rekabet üstünlüğünü o kazanacaktır. Avrupa ülkeleri gibi, bunu tek başlarına beceremeyen

lkeler de, bu korumayı, ulusal çıkarlarını Avrupa Birliği yaftası altında yeniden tanımlayarak yapabilmeyin gayreti içindeler. Kamunun tedarik [satın alma] politikasının, '**Türkiye'de üretimde bulunan firmaları**' (bakın, bu ibarede ABD'deki gibi bir '**ulusal firma**' sınırlaması da yok; sadece, 'Türkiye'de üretimde bulunan firmadan' söz ediliyor) ARGE yapmaya ve üretimlerini Türkiye'de yapacakları ARGE'ye dayandırmaya özendirecek biçimde yeniden düzenlenmesine bile, WTO kurallarına sarılarak karşı çıkan Türk bürokratlarının kulakları çınlasın.

<http://www.inovasyon.org>

CBT. 31 Mayıs 2003